

La immigració. Alguns aspectes econòmics

JOSEP M. MUNTANER I PASQUAL

Institut d'Estudis Catalans. Secció de Filosofia i Ciències Socials

A. EL DISCURS SOBRE LA IMMIGRACIÓ

a) *Una exposició desconcertant*

La immigració és un fenomen econòmic de *primera magnitud*, sobre el qual hom ha destil·lat un discurs públic, alhora específic i polivalent, que l'ha sacralitzat. La immigració és un fet de llarga durada que ha permès la constitució i estructuració d'economies, com la dels Estats Units, però que ha comportat també la desertització o despoblament, per l'emigració, d'àrees senceres de molts països.

La immigració és la *transferència de població activa* entre múltiples països. En general, són els mateixos treballadors els qui cerquen feina fora del seu país de naixença. Aquesta mobilitat és causada, *grosso modo*, per la incapacitat dels països emissors de migrants i de les organitzacions mundials d'endegar-la de manera apropiada. Per això, aquest fenomen és un problema de fons, dels més greus de l'àmbit mundial.

La hipòtesi, o llei, de Thomas Robert Malthus, de la divergència entre el creixement geomètric de la població i l'acreciment en ritme aritmètic dels recursos alimentaris, presagiava ja aquesta contradicció, que sembla insalvable, entre el factor treballador i la disponibilitat de feina. El desenvolupament econòmic del món no ho ha resolt, sinó que ho ha agreujat. Però la força d'aquesta mobilitat interestatal ha fet que molts l'hagin considerada com la *solució natural dels desequilibris demogràfics* entre estats.

El *discurs social sobre la immigració* ha estat fet amb una amalgama de conceptes diversos, entre els quals hi han predominat els econòmics. No hi ha hagut, però, una simbiosi vàlida per a la comprensió racional del fenomen. La posada en escena d'aquesta argumentació sobre la migració no ha contribuït gens a orientar-la, sinó que n'ha estat una devaluació, com fa tota mistificació o emmascarament

de realitats. Ara bé, aquesta retòrica ha estat eficaç respecte al seu objectiu de manipular l'opinió pública a favor dels interessos —públics i particulars— subjacents a aquesta visió generalitzada de la migració.

Dues mostres institucionals d'aquest discurs convencional permeten de veure, tot i que limitadament, com és. En la presentació de l'obra de l'OCDE, *Perspectiva de la migració internacional 2008*, el seu secretari general (el mexicà Ángel Gurría), entre altres coses, ha dit (remarco en cursiva les frases que crec significatives): «Els països membres d'aquesta organització haurien d'adaptar més estretament llurs polítiques de migració laboral a la probable *demanda futura de treballadors en tots els àmbits de llurs economies, obrint-les* tant a persones poc especialitzades com a les més formades». «Dominar la migració ens farà fer un gran pas endavant, perquè *la globalització actüi a favor de tothom*. És vital de fer una *immigració a mida de les necessitats futures*. Però també ho és de tractar-la com un fenomen social i econòmic que, *si és ben gestionat, pot aportar solucions* a alguns dels reptes actuals, millor que si hi reaccionem de manera intuïtiva o emocional o bé l'aprofitem per a un guany polític a curt termini». «*La integració dels immigrants* al mercat del treball continua essent una qüestió de preocupació important a la majoria dels països de l'organització [de l'OCDE]».

Amb motiu de la publicació del report de la Banca Mundial, *Perspectives econòmiques globals 2006: Les implicacions econòmiques de les remeses i la migració*, el seu economista en cap (el francès François Bourguignon) digué: «*La migració internacional pot generar un benestar substancial* als migrants i a llurs famílies, així com a llurs països d'origen i de destinació, si continuen les polítiques de *bona gestió del flux de migrants* i de facilitar les transferències de remeses». «Amb el nombre de migrants mundial, que ara arriben als 200 milions, llur productivitat i ingressos són *una força poderosa per reduir la pobresa*.» «La migració és, realment, un *fenomen global*.»

L'*escenari* de la migració mundial, tal com és vista pels descriptors d'aquest «pensament únic migratori», es pot resumir en quatre aspectes.

I) La migració és considerada com un valor de *disseminació* (entès en el sentit etimològic d'«escampada de llavors») del factor treball arreu. Tots els països del món poden aprofitar les oportunitats laborals que suscita aquest fenomen. D'una banda, els *estats subdesenvolupats* (mot realista, en comptes de l'eufèmic d'«estats en via de desenvolupament») i els *emergents*, perquè són els que forneixen la massa de treballadors que recorre el món en cerca de feina. En aquests països, l'emigració constitueix un *exutori*. D'altra banda, els *estats industrialitzats*, per als quals aquesta *intrusió* és un manà bíblic de mà d'obra il·limitada que els arriba de franc. La gamma de relacions interestatals al planeta és múltiple i diversa segons les àrees connectades. El camp laboral s'assembla, en aquesta disseminació, a la difusió ubi-qua del capital, arreu on pot obtenir profits; malgrat això, les condicions no tenen res a veure en un cas i en l'altre.

II) La migració també és considerada com un *accelerador* de la vida econòmica, perquè, segons diuen, estimula la producció, el consum, l'estalvi, la despesa, els ingressos públics, etc.

III) A la migració se li dóna l'inesperat mèrit d'ésser, per al país que la rep, el *catalitzador* d'una fusió, al gresol laboral, del treball exterior amb l'interior. Aquest darrer, segons algun observador, es mundialitza gràcies al seu contacte amb treballadors de tot el món i per les connexions que aquests mantenen amb llurs estats de procedència. En la seva consideració d'*interfície* entre un món econòmic exterior i la població activa interna, gairebé mai hom considera la dificultat de l'agregació d'aquests elements heterogenis en un sistema econòmic determinat. Hi ha, per exemple, el problema de l'origen d'immigrants molt diversos econòmicament (és a dir, professionalment) en uns estats també molt diferents. Alhora, hi ha el fet, consolidat històricament, del desenvolupament econòmic a què ha arribat el país de destinació, el qual hauria de condicionar i, fins i tot, determinar el procés d'inserció. El problema a resoldre és si hom pot arribar a una adherència íntima, en l'àmbit productiu, entre les diverses estructures mentals i professionals. Aconseguir-ho seria arribar a una «endogeneïtzació econòmica de la immigració», en el sentit d'una assimilació mental i professional. Si teòricament això sembla simple, a la pràctica no resulta fàcil. Sovint hi ha la manca de mitjans d'adaptació (polítiques adients, inversions, personal integrador, etc.). També hi ha el problema que aquests tenen un cost difícil d'assumir per les parts implicades. Aquest procés representa intentar d'aconseguir una resposta econòmica *local* (mot que generalment s'utilitza com a antònim de *global*; aquest és un barbarisme que equival a *mundial*, mentre que *local* equival a *estatal*) a aquesta intrusió *mundial*. L'objectiu és intentar d'arribar a una solució estatal per a un repte que és planetari. El resultat no passa, en general, d'ésser frèvol —i, possiblement, secundari, subordinat o condicionat— al país de recepció. El podem assimilar a un matrimoni de conveniència econòmica. El discurs migratori, tanmateix, el considera, ja d'entrada, com si fos un matrimoni d'amor, sense entrebancs o rebuigs per cap part.

IV) La migració és valorada, també, com un factor *equilibrador* de les disparitats econòmiques mundials entre els estats. Diuen que apropa llurs dissemblants nivells de feina i d'ingressos i incrementa llurs múltiples relacions. En terminologia «globalística» (és a dir, esbiaixada per una perspectiva predominantment mundialista per sobre d'una secundària d'«estatista»), la migració constitueix un factor positiu, primordial en el procés de mundialització econòmica. Visió, però, que és superficial i normalment errònia.

Fer aquest discurs —que és el convencional de molts tractadistes de les migracions i de gairebé la totalitat dels mitjans d'informació, generals i especialitzats— és com *parlar en brut* de la migració universal. Passa per alt els sobreente-

sos, no toca totes les facetes del fenomen i accepta, ingènuament o malèvola, fórmules, llocs comuns, apreciacions emotives i gens racionals. Tot tal com raja o com s'ensopega. El problema és que, en actuar com a propaganda sensiblista, llur acientificitat pot agradar moltes ments acrítiques i convertir-se en pa beneït per alimentar esbiaixadament certes interpretacions d'aquesta difícil i delicada qüestió econòmica.

b) Hipòtesis paradigmàtiques

Podem establir set *hipòtesis paradigmàtiques* dins les quals el discurs general sobre la immigració es desenvolupa de manera habitual en el terreny econòmic (corresponen, normalment, als capítols dels habituals i convencionals estudis econòmics sobre la immigració):

1) La immigració universal hauria de comptar amb la *coordinació mundial dels estats implicats*, sobretot dels immigrants, com a única via per endegar positivament aquests irrefrenables fluxos. (Però es pot fer «una interlocució positiva entre l'emigració universal i la immigració que arriba a un estat»?)

2) La immigració resol el problema greu de *l'envelliment de la població* de molts estats industrialitzats, en rejevenir llur piràmide d'edats. (Ara bé, quin és el desllorador de l'íntima contradicció del sintagma «poblacionisme exogen»?)

3) La immigració aporta *valors nous al mercat del treball*, ja immediatament i, sobretot, en el futur. (Com es pot arribar a fer «la reposició de la gamma quantitativa i qualitativa de treballadors» que constitueix ara el sistema laboral endogen?)

4) La immigració incrementa molt els *elements de riquesa*, com la producció, el consum, la despesa i l'estalvi al país. (És cert, de debò, que hi ha «una aportació notable de riquesa a l'economia del país»? Qui fa i com és fet i publicat un balanç econòmic d'aquest creixement?)

5) La immigració permet de *consolidar els sistemes públics de sanitat i de pensions* per les aportacions noves que fa als corresponents fons públics. (No constitueix una petulància acientífica parlar del recobriment de l'equilibri perdut als fons socials de l'estat i, fins i tot, de llur projecció positiva»?)

6) La immigració comporta una *revifada de les iniciatives empresarials* del país. (És que hom pot considerar-la superior a la ja existent o, si més no, equiparable gràcies a la mítica «capacitat innovadora de la immigració»?)

7) A la Unió Europea, la immigració permetrà de *recobrar el quantitativament reculant mercat laboral futur* (sobretot amb vista a l'acompliment de la fantasmagòrica «Estratègia de Lisboa 2000») i en facilitarà la mobilitat territorial. (No es tracta, potser, d'una fal·làcia anàloga a l'expressada per Nicolas Sarkozy, president de França, segons el qual «la Unió per a la Mediterrània constituirà una conca laboral inexhaurible per a la UE»?)

B. LA IMMIGRACIÓ I L'ESTAT RECEPTOR

a) *La immigració és una variable exògena al sistema estatal*

Que la migració sigui, realment, «un fenomen global», com proclama la Banca Mundial, pot voler dir que és un *problema crític mundial*; però, també, que l'estat que la rep resta en una condició derivada i secundària. El fet és que l'àmbit mundial no és a càrrec administratiu de ningú, perquè no hi ha cap instància que hi sigui executiva i que se'n pugui fer responsable, amb totes les seves conseqüències. En els gairebé seixanta anys d'existència de les Nacions Unides, tot i la seva continuada dedicació al tema, la migració no ha declinat ni ha estat endegada, sinó que ha esdevingut cada vegada més salvatge i desequilibrada.

Per això, la migració cal veure-la, d'entrada, com un *fet crític de l'estat receptor*. Constitueix una intrusió al seu sistema econòmic. L'estat sempre és responsable de les conseqüències de la immigració (arribades al seu territori) i de l'emigració (sortida dels seus ciutadans cap a fora del país). Per això, hauria de poder-hi actuar convenientment i de manera contínua. No pot defugir la migració, perquè es tracta d'un dels seus factors productius bàsics, constituït per persones, siguin pròpies o siguin forasteres. D'ací l'asimetria entre l'*emigració universal* (els estats d'on prové són múltiples i dissemblants) i un *estat receptor concret* (on es produeix la destinació d'immigrants d'origen molt divers).

La bilateralitat estatal, similar a la que s'esdevé al comerç internacional, no s'hi dóna. És l'òptica de l'estat receptor l'única que examina de debò el fet migratori que s'hi produeix; i aquell el que, en principi, mou els mecanismes per enquadrar-lo i actuar-hi. El marc estatal és, doncs, el referent central de l'examen, validació i endegament de la migració. No ho és, com el discurs convencional planteja, l'indirecte, passiu i desarmat marc mundial.

El mot *intrusió* s'aplica bé al caràcter econòmic de la immigració. Indica que és un element aliè, el qual es fa present dins el territori de l'estat sense haver estat sol·licitat per aquest. En general, la seva vinguda no té cap relació directa amb una possible oferta laboral del país receptor. Neix només per la necessitat de l'immigrant de trobar una feina. És a dir, es tracta d'una demanda laboral potencial; no correspon, *a priori*, a cap oferta real al sistema estatal. Després, quan l'immigrant es presenta al mercat laboral, si aquest és excedentari en treballadors, manté la seva posició de demanda potencial davant una oferta nul·la. Només en cas que, finalment, hi trobi feina, desapareixerà el seu caràcter intrusiu. Aleshores, ja hi intervé realment; és a dir, s'hi integra i n'és part, tot i que pot mantenir el seu caràcter de foraster, segons el que resulti de la legislació que determina l'estatització dels estrangers.

La motivació de l'immigrant no és deguda, en principi, al fet de respondre a una oferta real, sinó que es presenta al mercat laboral de l'estat on immigra perquè estima que és una font potencial de feina. És «l'efecte atracció» (consolidat o even-

tual) d'una determinada àrea geogràfica; aquesta alimenta «l'esperança laboral» de l'emigrant i l'incentiu a desplaçar-s'hi. Una raó complementària, i potser més important que l'anterior perquè habitualment facilita l'entrada a l'estat receptor, és «l'efecte crida», o de «pont», que originen els amics, parents, coneguts, etc. que ja hi són establerts.

Tot allò que és *exogen*, pel fet que és estranger i que té naturalesa administrativa diferent de la pròpia estatal, incideix en el sistema econòmic receptor, l'afecta i repercuteix als sectors públic i privat. El govern vetlla pel funcionament correcte del sistema econòmic i, per això, fa passar la migració, metafòricament, pel seu sedàs.

b) L'estat i el dilema d'acceptar la immigració

La dimensió econòmica estatal —qualificada de *macroeconòmica*— és la que permet que una variable exògena, amb les seves peculiaritats, sigui tractada operativament pel govern d'un estat. Aquest té els mecanismes apropiats per integrar-la al seu sistema econòmic, assimilant-la a variables similars que el constitueixen o bé distingint-la segons la seva especificitat. La «base econòmica estatal» rep la immigració intrusiva i n'entoma l'*impacte*, el qual pot ésser positiu, nul o negatiu. La immigració, en relació amb el conjunt laboral del país, és una variable macroeconòmica més; aquesta, de fet, es desenvolupa en milers d'actes econòmics individuals, de grups, per regions, ciutats, etc. El joc entre totes les variables econòmiques d'un estat expressa, en el temps i en l'espai, el seu dinamisme econòmic.

L'estat receptor pot estimar que la immigració significa, en un moment determinat, l'aparició d'un excedent laboral, cas en el qual hauria de considerar que aquest factor és aleshores innecessari. O bé pot avaluar la immigració com una aportació indispensable, en cas que en el mercat de treball hi hagi una oferta que no és coberta pels treballadors del país, és a dir, que resta insatisfeta o vacant de contractació. És l'avaluació estàtica de la immigració, la qual, com és lògic, varia al llarg del temps.

L'arribada d'immigrants pot produir un *xoc* o *conflicte* amb altres variables endògenes. La immigració no és primigèniament inofensiva, sinó conflictiva, per raó de la seva aparició inesperada a l'àrea laboral i, en general, a l'economia del país. En pot ésser un exemple el conflicte territorial, o urbà, per l'establiment de la immigració en àrees ja densificades o, fins i tot, congestionades, com ho són les àrees velles dels centres urbans dinàmics i irradiadors d'àrees d'influència, o els àmbits industrials.

La conflictivitat no significa una desvaloració de la immigració. Això s'esdevé en qualsevol canvi econòmic, com els que es produeixen, també, per causa dels factors endògens. Els exògens, però, tenen la marca de forasteria, la qual pot accentuar encara més els conflictes econòmics en un estat.

El cas de *conflicte extrem* és el de la immigració il·legal. Aquesta s'integra al mercat negre laboral, i tant el crea, com el manté. La coexistència de diverses menes de mercat és una font de conflictes. L'estat hi ha d'actuar com a responsable del manteniment de la legalitat i dels equilibris o desequilibris que la immigració genera. És clar que això no sempre és cert, ja que depèn de la idiosincràsia de l'estat pel que fa a l'execució puntual o displicent de les seves normes. També depèn del moment, ja que, per exemple, en una economia en expansió la deixadesa o la corrupció prosperen amb més facilitat.

Tot i la petulància dels qui diuen que la immigració mai no és negativa ni conflictiva, sinó que sobretot aporta benestar a la societat que la rep, cal observar que això només és cert si l'estat controla estrictament aquesta variable exògena i n'endega l'evolució. L'estat ha de decidir sobre la immigració en funció de totes les variables econòmiques en joc en el sistema. És important, sobretot, que diferenciï el concepte interior o estatal i el concepte exterior o estranger, ja que la seva missió és salvaguardar i fer prosperar el sistema econòmic intern, del qual és garant.

c) *L'optimització econòmica i la immigració*

A conseqüència de la incongruència sostinguda entre demanda i oferta laborals, sobretot quan origina algun excedent del factor treball, han sorgit anàlisis per arribar a allò que, eventualment, podria ésser la «immigració adient», la «immigració ideal» o la «immigració òptima». Mitjançant diversos mètodes es pot arribar a calcular-ne el valor. Per exemple, el de la «capacitat d'absorció de la immigració», el qual també s'utilitza en finança per determinar la capacitat d'utilitzar capital de manera eficient. O l'anàlisi de la «capacitat potencial de producció» de la immigració.

L'estat, si més no en teoria, tracta d'optimitzar el seu sistema econòmic per evitar els excessos, els desequilibris, els descontrols i els costos superflus. En pla positiu, per aconseguir el rendiment màxim i eficient de tots els elements de la seva economia. En una perspectiva temporal, significa integrar-hi també els condicionants de l'evolució cíclica de l'economia.

L'actuació administrativa optimitzadora pot ésser rebutjada pel liberalisme en considerar-la un «control» o «intervenció» al mercat lliure. La qualifica d'innecessària o, fins i tot, de perjudicial. El discurs convencional de la immigració participa d'aquesta ideologia generalitzada del *laissez faire, laissez passer*, que també podríem descriure com: «No cal amoïnar-se per res; tot s'arreglarà sol». Si predomina aquesta ideologia, podria arribar-se a un quasi-caos en el mercat laboral d'un país. Es poden crear situacions de desequilibri, sia d'excedent, sia de dèficit de treballadors.

d) La integració de la immigració per l'estat

L'àrbitre necessari i obligadament actiu, que ha d'intervenir, corregir o evitar situacions no adients amb el joc econòmic net, és l'estat. En un extrem de la seva intervenció, és lògic de suposar que aquest, com a «rellotger» —segons l'encertada expressió de Philippe Delmas— de l'activitat econòmica, pot haver de *dissuadir* la immigració, és a dir, d'impedir-li l'entrada al país.

La política sobre els elements exògens ha d'estar *integrada* a la política general de l'estat. Només així aquest pot actuar eficaçment sobre l'economia com a sistema, és a dir, en tota la seva globalitat. L'acció en relació amb la immigració laboral forma part, per tant també, de la política laboral general. Aquesta té present tota la població activa, tant la pròpia i la seva evolució, com la possible participació, o integració, de la força de treball estrangera.

C. LA IMMIGRACIÓ I EL MERCAT DEL TREBALL

a) Aspectes quantitius

L'anàlisi econòmica és, en el fons, un art de racionar elements escassos. Per tant, pot dirimir la compatibilitat o incompatibilitat entre una *gran demanda de feina* i una oferta limitada de llocs de treball. Aquesta és una situació clàssica i la que actualment predomina. En aquest cas, les poques feines ofertes són atorgades amb una gran devaluació dels salaris a percebre, si és que hi ha flexibilitat a la baixa d'aquests. Les dues parts contractants en el mercat es posen d'acord i l'oferta és coberta per una part de la demanda, la qual s'ajusta a les condicions que el mercat i la legislació estableixen.

En resta penjat un excedent laboral, el qual estarà en espera de noves ofertes. Si una part d'aquests treballadors sobrers prové de la immigració, cal plantejar-se si aquest volum del factor treball, per exogen, ha de romandre dins el sistema o no. A més, en cas que no s'aprecii una perspectiva de millora, si no cal també tancar les portes del tot a possibles noves entrades d'immigrants. És el cas de la *sobreimmigració* (o *excedent immigratori*). Aquesta correspon, sobretot, a una fase econòmica en la qual hi ha una penúria relativa de feina oferta en relació amb la població activa que cerca ocupació.

En economia, tot mot amb el prefix *sobre* indica excés en el valor d'una variable en la seva relació funcional amb d'altres. És a dir, un desequilibri en el funcionament adient dels mecanismes econòmics. Quan es produeix, cal ajustar o adequar aquell valor dins el sistema, cosa que significa, en general, la seva reducció, per evitar-ne la ineficiència, o sigui, les pèrdues o la disminució de rendibilitat general que comporta l'excés.

Un excés del factor productiu treball sobre l'oferta de feina disponible pot presentar, per tant, dues situacions. Una, en cas que el factor sigui endogen —i, com a tal, element constitutiu del sistema—, l'excés de treball significa que el *sistema no respon eficientment* a la demanda de feina de la població activa pròpia. L'altra, si el factor laboral és, del tot o en part, exogen, la manca de resposta del sistema a aquesta demanda aliena *no constitueix cap ineficiència*, perquè aquell factor no forma part de l'economia, en la qual s'ha introduït eventualment (el fenomen de la intrusió laboral temporal).

Una situació inversa a l'anterior es produeix quan hi ha *manca de mà d'obra autòctona*. És la situació que expressa actualment el convencional discurs migratori. Hi ha una demanda interior de feina escassa amb relació a l'oferta de llocs de treball del mercat; aquesta, doncs, és relativament àmplia per als treballadors que cerquen feina. Aleshores, la immigració forana pot ocupar sense gaire limitacions aquelles places de feina. La població activa interior o bé és insuficient per fer-ho, o bé no desitja agafar-les. En aquest cas, els immigrants amplien la deficitària aportació de feina dels treballadors interiors.

Dues indicacions complementàries. Una: atès que el mercat és lliure i que la immigració pot haver obtingut políticament —no econòmicament— caràcter de ciutadania al país, o bé que simplement és tolerada, una conseqüència secundària de la seva presència activa al mercat és que pot produir un *efecte d'evicció* sobre la població activa pròpia. S'esdevé, sobretot, quan els immigrants negocien la feina per un salari inferior al sol·licitat pels treballadors autòctons.

L'altra: l'aplicació de l'efecte Pigou (Arthur C. Pigou, economista anglès, 1877-1959) a una situació migratòria activa. Aquest efecte explica un cercle vicis segons el qual, si el cost salarial és inferior a la productivitat marginal del treball (en principi, el cas de la immigració), la cadena d'implicacions econòmiques que es produeix pot conduir a un increment final de l'ocupació. Si aquest continua essent aprofitat per l'excedent migratori, es pot generar un nou procés d'evicció sobre el treball endogen.

L'any 1992, el Govern d'Austràlia anuncià un 27 % de reducció de les quotes d'immigració per a 1993. La restricció es produí perquè els capdavaners sindicals assenyalaven que la immigració havia fet que la *desocupació* hagués arribat a l'11 %, el valor més alt des de la postguerra mundial. Aquest és un exemple en el qual la demanda interna (que inclou la desocupació existent) és superior, conjunturalment, a la demanda externa (sobreimmigració).

Es pot relacionar, també, la immigració amb la destrucció d'ocupació per la deslocalització d'empreses establertes al país. Com que l'arribada de treballadors estrangers es produeix, en principi, amb independència de l'oferta de feina, la seva entrada, i especialment l'excés d'aquesta, pot incidir, per culpa de la translocalització (trasllat d'una empresa establerta en un estat a un altre estat per qualsevol

raó, dita també, de manera inadequada, deslocalització) i reducció consegüent de llocs de treball, encara més negativament al mercat de treball.

Com en aquests casos, en qualsevol moment la immigració pot tenir un impacte negatiu pel que fa a la desocupació existent en un país. Això també pot passar si l'estat corresponent presenta un grau elevat de treballadors *infraocupats*.

D'altra banda, la degradació de la demanda laboral es pot produir per l'*extensió de la pobresa* dins un país industrialitzat (fet demostrat als Estats Units i als diversos estats d'Europa). Aquella apareix fins i tot en fase d'expansió, però s'accentua molt més en fase de recessió. La «bossa de pobresa» s'incrementa, també, perquè part de la immigració laboral, per raó del seu caràcter marginal, pot acabar formant part d'aquest segment inhàbil de la població activa. Si això és així, el sentit primari que se li suposava d'aportació laboral vàlida per al país es vicia. Una part de la immigració s'incorpora a aquest sector demogràfic, el qual depèn només de la política de beneficència de l'estat.

Aquest cas és una conseqüència il·lògica de la immigració, perquè es tracta d'un conjunt laboral exogen o forasistema, al qual no correspon, en principi, la previsió social de l'estat. La culpa última correspon a la imprevisió governamental. És quan l'autoritat permet un assentament immotivat econòmicament de la immigració, i aquesta no ha estat integrada, d'entrada, al mercat de treball. Sorgeix així, a l'estat receptor, una relació disfuncional entre la immigració laboral i la pobresa.

A la immigració se li pot aplicar l'«efecte de palanquejament» (*leverage effect, effet de levier*). És un fenomen que es produeix en l'àmbit financer: correspon a l'endeutament addicional d'una empresa, amb el qual, en determinades condicions de potencial de creixement, aquesta espera que s'incrementarà la rendibilitat del capital propi. En el cas laboral, el recurs addicional a la immigració significa que en el mercat de treball augmentarà la demanda de feina; aquesta ampliació porta a reduir-ne el cost i a augmentar-ne la flexibilitat, efectes tots ells que afavoreixen la rendibilitat general de l'oferta de feina. La immigració esdevé, en aquest cas, un finançament del factor laboral intern, gràcies a aquesta aplicació eventual d'elements laborals externs.

En finança, un excés, per mal càlcul del volum i cost del *leverage*, pot fer que aquest originí una pèrdua en el compte d'explotació de l'empresa. En el cas laboral, l'excedent d'immigració en un estat pot esdevenir un error macroeconòmic en el mercat laboral, amb els costos corresponents per al país. Aquest malencert públic fa que l'economia de l'estat tingui uns sobre costos superiors a l'agregació de beneficis aconseguits mercès a aquest «exèrcit industrial de reserva» (segons el concepte marxista) generat per l'estat. Això, tant si ha estat resultat d'una irresponsable laxitud pública, com si ha estat provocat per un càlcul inadequat sobre aquest factor laboral extern. Es pot arribar a establir el «punt crític» d'un *leverage*,

tant en l'àmbit financer (els nous costos financers equivalents als nous rendiments), com en el laboral.

Els estudis sobre els efectes de la immigració assenyalen que els seus impactes més significatius són dos. D'una banda, en la *desocupació*, perquè l'increment immigratori fa que es desplaci cap amunt la corba de demanda de llocs de treball. De l'altra, el xoc en els *ingressos i sous*, tot i que depenen del grau de flexibilitat en la corba de la demanda agregada.

Aquests factors, i altres que hi influeixen decisivament, com el grau de *capitalització* de l'economia, fan que el diagnòstic sobre la utilitat de la immigració sigui complex d'establir. Tot i així, la pressió que el factor laboral exogen present al país exerceix sobre el mercat reduirà sempre el marge d'oportunitats de l'endogen, pel simple fet que n'és el concurrent. Sobretot s'esdevé quan la demanda és excendentària en el mercat.

La *capacitat d'absorció d'immigració* d'un país depèn, bàsicament, de l'oferta del mercat de treball i de la seva evolució. En cada moment es pot establir un indicador del *llindar de saturació de la immigració*. Si té valors negatius, és que es tracta d'un excés de treballadors i la mà d'obra forastera no hi té cabuda. Si el valor és nul, vol dir que l'oferta de treball ja es cobreix amb la població activa autòctona. Si té valors positius, significa que la mà d'obra interna és insuficient per encaixar l'oferta que apareix al mercat i que la immigració pot suplir-la.

b) Aspectes qualitatius

Qüestió apareguda al setmanari *Time* (2008), formulada per un lector al columnista econòmic americà Thomas L. Friedman (*Herald Tribune, New York Times*), amb motiu d'haver publicat el llibre d'economia *Hot, Flat, and Crowded*: «Pensa que Amèrica perdrà la seva *primacia científica i tecnològica* els deu anys vinents?». Resposta: «Sóc un advocat radical a favor de la immigració, perquè crec que la nostra habilitat a escumar la tria de primera categoria intel·lectual de tot el món és un dels nostres avantatges competitiu més grans. Hem d'atorgar una carta verda a qualsevol estudiant estranger que vingui ací i assoleixi un doctorat en filosofia.»

Cal entendre que la «proimmigració» de Friedman és restringida a la crema professional dels immigrants d'arreu? Si és així, on rau la paradoxa de la resposta de Friedman? Simplement, en el fet que segmenta una part ínfima, insignificant quantitativament, de la immigració: la més valuosa de totes des del punt de vista de l'*eficiència econòmica*. Aquest és el caràcter que millor defineix el valor intrínsec dels professionals estrangers, candidats a l'entrada al mercat del treball d'un país desenvolupat. És la vàlua de llur aportació intel·lectual per integrar-se al tramut econòmic d'un país industrialitzat, tant si és capdavanter (cas dels Estats Units, Alemanya, etc.), com «seguidor» (cas de Bèlgica, Grècia, Espanya, etc.).

La demanda general de treball d'immigrants està formada per una *gran majoria de no-qualificats*, una minoria de diplomats i algú d'alta qualificació. L'oferta lògica d'un país dinàmic, tant si és principal com secundari, en relació amb la immigració estrangera, només pot fer-se en funció de la lluita competitiva, cada vegada més gran, dins l'extrema concurrència mundial. Un estat, si té present aquest condicionament, només hauria de considerar *positivament les aportacions laborals més qualificades*, com, sense embuts i a l'extrem de la insolència, ha manifestat el comentarista econòmic Friedman pel que fa als Estats Units.

Com a segona opció, pel que fa a la «tria immigratòria», hauria de plantejar-se una tècnica similar a la del comerç interestatal de productes, l'anomenat *sistema de preferència generalitzada*. Així, podria aplicar-se a la immigració intrusiva una *anàlisi de sensitivitat qualitativa*, establint, en visió dinàmica, una sèrie de «llindars de sensitivitat». S'arribaria a determinar, per exemple, tres menes d'immigració: la *immigració sensible*, potencialment perjudicial per a l'economia del país i a la qual caldria impedir l'entrada; la *immigració semisensible*, sobre la qual caldria determinar si es poden evitar llurs possibles efectes negatius, i la *immigració no sensible*, acceptable o positiva d'entrada.

Una altra via, similar a l'anterior, podria ésser la d'una valoració prèvia, similar a l'*efecte de cartera diversificada*. Aquesta tècnica financera indica quina panòplia d'inversions, en l'horitzó temporal a considerar, cobreix de manera més àmplia i menys arriscada uns determinats marges de profit del capital. Pot aplicar-se a l'àmbit laboral per determinar el ventall de necessitats laborals existents al país en els diferents sectors i subsectors econòmics. Aquesta opció seria un mètode secundari, amb referència a la més directament eficient per a l'economia, assenyala-da en primer lloc.

La qualitat òptima de la immigració es pot sintetitzar en l'expressió *immigració solvent*. Aquesta qualificació indica el màxim crèdit que es pot atorgar a una aportació laboral estrangera, com a eficient des del punt de vista de l'economia del país hoste: capacitat professional, flexibilitat, tecnicitat i substitucionalitat de la població activa interior.

Només en aquest sentit s'entén que, amb una immigració d'aquestes qualitats, es pugui arribar, ja de bell començament, a un *efecte de junció*, o de *sinergia*, entre els factors endògens i els exògens. Equivaldria al màxim rendiment en l'activitat preexistent o en nous camps empresarials i tecnològics. Aquest efecte suposa el joc intel·lectual entre elements propis i aliens, cosa que es pot considerar com la base primera per a la innovació i el desenvolupament.

Si hom fa un plantejament de sistema, es pot evitar la dualitat, creada sovint automàticament, entre el sector laboral del país i el procedent de fora, especialment en els segments de baixa qualitat professional. La possible contradicció entre les categories laborals segons llur origen pot arribar a produir un *dualisme econòmic* remarca-

ble. Aquest implica dificultats d'integració dels treballadors forasters i reaccions defensives dels de l'estat. Si hom arriba a superar-ho, s'obre un camí de viabilitat institucional per integrar l'habitual «doble cos laboral». Això ja ha estat viscut positivament a tots els països avançats del món, sobretot tocant al personal científic.

La Unió Europea és un cas d'estudi, pel que fa a la manca de qualitat immigratòria. Lògicament, això ha de repercutir en la seva projecció econòmica futura. Europa es troba immersa en una paradoxa entre voluntat i acció, que sembla insuperable. És la seva impossibilitat de fer avançar l'Estratègia de Lisboa 2000, que preveu el futur del continent en una via de desenvolupament intel·lectual i tecnològic, com la ja seguida pels Estats Units des de fa decennis. Aquesta estratègia hauria de dur —imaginàriament i, també, de manera ingènua i propagandística— el Vell Continent a superar en poques dècades els Estats Units, tal com declarà de forma oberta —i inconcebible— el Consell Europeu. Precisament, el diferencial entre tots dos blocs ha anat augmentant a favor dels Estats Units des d'aquella data fins ara, tot i haver-se posat en marxa immediatament els protocols de Lisboa. La innovació i la productivitat europees, tot i llurs progressos, han anat retrocedint, en termes relatius, davant el seu contrincant americà.

L'aplicació de l'Estratègia de Lisboa, que ha estat reafirmada recentment, implica un salt en la qualitat de la productivitat europea a tots els seus nivells, des dels més baixos fins als més alts, perquè pugui arribar a valorar-se positivament en la insalvable competitivitat mundial. Aquesta és, en definitiva, la seva raó fonamental, tot i que subjacent. En aquesta línia de *repte prioritari europeu*, caldria, també, que la corresponent recepció immigratòria laboral, propugnada contínuament pels òrgans directius de la Unió, fos de qualitat. Criteri, però, que no correspon gens a la línia seguida, en general, pels estats d'Europa, que fins ara han actuat d'acord amb la malèvola política de treure faves d'olla o la ingènua de l'estruc, d'amagar el cap a la sorra. Sembla inevitable d'incorporar-lo, doncs, a la política europea sobre la immigració i a la individual de cada estat membre.

La *immigració triada* és una vella fórmula política que fou aplicada per França ja als anys 30 del segle XX, en connexió amb els trasbalsos de la postguerra mundial primera i de la depressió mundial. Ara, és plantejada en profunditat a Alemanya i França, països que la consideren primordial per a llurs interessos estatals.

Els organismes interestatals mostren una certa *reserva sobre aquesta política de triatge laboral*. L'OCDE ressalta el cas: «Hi ha una tendència general als països membres vers una política selectiva, la qual intenta tancar l'entrada d'immigrants irregulars, alhora que incrementa els fluxos d'immigrants laborals altament qualificats». Segons la Banca Mundial: «Els països en via de desenvolupament s'enfronten a un gran èxode de treballadors qualificats i graduats universitaris (l'anomenat *drenatge de cervells*). Per això, cal que aquests estats millorin les condicions de treball en la funció pública, inverteixin més en recerca i desenvolupament i ajudin a

identificar les oportunitats de feina a casa (a llurs estats d'origen) per als emigrats que retornen amb educació avançada». Uns consells, de moment, irrealment del tot.

Hi ha una contradicció entre l'emigració de caràcter general, és a dir, la de la majoria no qualificada, dels països subdesenvolupats i la immigració triada que fan, o volen fer, els països desenvolupats. Aquest desacord sobre la selecció qualitativa de la migració fa que, tot i essent una condició econòmica imposada per la ideologia liberal de la mundialització, creï també una *qüestió moral*, o sigui, política, sobre aquest drenatge.

D. CONCLUSIÓ: DE LA LòGICA DE L'EFICIÈNCIA A LA CONFUSIÓ DE LES LòGIQUES

a) *Recapitulació*

I) La immigració al món, afer transcendent de transferència laboral de persones i dels corresponents ingressos o remeses, ha estat conduïda en molts països per una *política confusa*, que l'ha embolcallada en un discurs sacralitzat i mixt, basat en gran part en plantejaments econòmics moralment deshumanitzats.

II) *L'anàlisi econòmica és primordial* en la definició de la política migratòria, ja que la migració és un important recurs productiu humà i condiona l'evolució futura de l'economia en la qual s'insereix.

III) La manera lògica de tractar la immigració en perspectiva econòmica és com a *variable exògena intrusiva*, la qual és demandant de feina al sistema econòmic, normalment fortament cohesionat, de l'estat receptor.

IV) *El volum de la variable immigració hauria de dependre funcionalment de l'evolució de la població activa i/o ocupada autòctona del país de destinació*, i per això, pot variar entre valors negatius (quan és un excedent, innecessari i sobrer) i positius (quan és una aportació necessària, a integrar al mercat del treball). Hi cap la possibilitat de calcular la «immigració adient o òptima» d'un estat.

V) La desocupació existent i la seva fluctuació (per deslocalització, recessió, etc.) poden reduir, encara més, la participació immigratòria al mercat laboral del país; això implicaria *que el seu flux fos temporal i flexible*, de manera que els equilibris del sistema econòmic podrien ésser reajustats eventualment.

VI) *La qualitat de la immigració*, en tota la gamma productiva, és la *condició necessària* per tal que la seva aportació contribueixi a l'eficiència de l'economia del país, la qual depèn de poder mantenir i incrementar la seva competitivitat mundial. Un barem selectiu podria determinar com atorgar els permisos d'immigració.

b) *Perspectiva de la migració universal*

El pessimisme maltusià ha estat bandejat de tota visió econòmica de futur, no precisament com a econòmicament incorrecte —tot i que així s’ha argumentat— sinó per raons polítiques no econòmiques. Però la concepció de T. R. Malthus té una llarga ombra, la qual accentua encara més la foscor real del magne desequilibri mundial entre poblacions i ingressos. Al segle XX ningú no el va poder endegar, ni que fos mínimament; i, probablement, tampoc ningú no ho arribarà a assolir al segle XXI. Serà, això, la mostra d’una impotència inimaginable del «totpoderós capitalisme mundial»? *L’anàlisi econòmica*, la dita «ciència trista», segons Thomas Carlyle (1795-1881), no podrà, tampoc, contribuir a reafirmar l’optimisme càndid dels qui creuen en l’epopeia màgica del progrés a què ha de menar la llibertat sense límits dels agents de l’activitat econòmica.

El discurs sobre la migració continuarà essent, doncs, com un fred diluvi universal que negarà els enteniments, sense que ningú sàpiga quan rebrotarà la primera branca d’olivera i el món podrà reprendre el camí vers una casa comuna per a tothom. *La crisi migratòria universal* provocarà, segurament, un il·logicisme general i acabarà de desfer la dubtosa racionalitat de la gestió econòmica pública. Serà com un determinisme insalvable, el qual, com un fals messià, destarotarà tothom, promentent un món millor i no fent-lo.

La «gran empenya» (*big push*) migratòria suposarà fer el *reassentament de la població mundial* arreu i, també, a tot Europa. El Vell Continent, burocràticament autosatisfet dels seus grans miratges econòmics —l’Estratègia de Lisboa 2000 i la Unió per la Mediterrània (UM)— potser es plantejarà de fer un salt enrere i reciclar-se migratòriament. Hom pot suposar, sense gaire complicacions, que Turquia, com a membre potencial, i la UM han estat imaginats com les dues grans reserves immigratòries de la UE, tot i llur ínfima qualitat. Tocarà aleshores, potser, esborrar la fantasia de la integració de Turquia, arraconar la UM i anul·lar la ingènua política regionalista, que ha fet afigurar que Europa pot arribar a ésser un nou paradís perdut?

La crisi financera i econòmica —que potser servirà de pedra de toc de tot— farà més visible encara la xacra migratòria mundial (és a dir, el seu aspecte disfuncional)? Qui ho sap? Les posicions reversionistes creuen en la possibilitat d’un cert retorn de migrants a llurs països d’origen. Les positures alarmistes pensen que la crisi ha d’encebar la bomba migratòria, en un «tot s’hi val!» general de salvació per a la pobra gent dels països gens o poc desenvolupats.

La inòpia mental dels estats i la síndrome de presoner del bloc fortaleza inclinarà la UE, potser, vers una *medicina preventiva contra la immigració*. Però com es farà si no hi ha a Europa qui marqui les àrees econòmiques calentes i les glaçades, els «espais morts», els «espais vitals», els «Silicon Valleys», les «places financeres» i

l'«ecumenòpoli (segons l'*Ekistica* de Constantinos Doxiadis)»? Podrà cohabitar o coexistir productivament tot el món en aquest desori? Les migracions seran penyora de pau o causa de destarotament? El desenvolupament arribarà a ésser durable de debò o continuarà essent una pura enganyifa publicitària i propagandística?

Acabo amb dos mots sobre la nostra economia, la dels *Països Catalans*. L'economista de Figueres Josep Antoni Vandellòs i Solà, va crear, l'any 1931, l'Institut d'Investigacions Econòmiques de Catalunya, i va escriure, el 1935, l'obra pionera *La immigració a Catalunya*. Hi analitzava la relació entre la baixa natalitat i la immigració. En un temps enllà, els Països Catalans potser podran ésser vistos com allò que són: «el poble català d'Europa». La seva clara unitat econòmica, tot i subordinada, pot predestinar-los a esdevenir el tram nuclear de l'euroeix nord-oest de la Mediterrània. Ara bé, qui sap, si, per causa de la intensa «estimació patrimonial» que han de patir de França i d'Espanya, també esdevindran una de les «deixalleries» migratòries d'Europa, com ja està passant ara. La Mediterrània catalana (com la va batejar, el 1975, el geògraf i membre d'aquest Institut, Pierre Deffontaines, a *La Méditerranée catalane*) té, per això, en la qüestió de la immigració, un repte vital.

La feblesa econòmica d'un país pot derivar també de la immigració, si és que aquesta és disfuncional allà on s'instal·la. És el desafiament que té tot el món. Per això, uns Països Catalans sense estat —que, com he indicat, és una àrea sense sistema coherent— gairebé res no podran fer a la palestra, cada dia més ardent i, fins i tot potser explosiva, de la migració demogràfica mundial.

BIBLIOGRAFIA

- BORGY, Vladimir; CHOJNICKI, Xavier (2009). «Labor migration: macroeconomic and demographic outlook for Europe and neighborhood regions». *Économie Internationale = International Economics* [CEPII, París, Île de France, França], núm. 119 (3), p. 115-153.
- DELMAS, Philippe (1991). *Le maître des horloges: Modernité de l'action publique*. París: Odile Jacob.
- OECD. *International Migration Outlook: SOPEMI 2008 Edition*. París, Île de France, França: OECD Publishing.
- WORLD BANK. *Global Economic Prospects 2006: Economic Implications of Remittances and Migration*. Washington D. C., EUA.